

Sygn. akt III CK 472/03

POSTANOWIENIE

Dnia 3 listopada 2004 r.

Sąd Najwyższy w składzie :

SSN Elżbieta Skowrońska-Bocian (przewodniczący)

SSN Jan Górowski (sprawozdawca)

SSN Maria Grzelka

Protokolant Bożena Kowalska

w sprawie z wniosku A.Ś.

przy uczestnictwie O.Ś., R.Ś., P.Ś. i A.Ś.

o stwierdzenie nabycia spadku,

po rozpoznaniu w Izbie Cywilnej w dniu 3 listopada 2004 r.,

na rozprawie

kasacji uczestniczki O.Ś.

od postanowienia Sądu Okręgowego w K.

z dnia 22 maja 2003 r., sygn. akt [...],

oddala kasację.

Uzasadnienie

Postanowieniem z dnia 15 maja 2001 r. Sąd Rejonowy w K. stwierdził, że spadek po S.Ś., zmarłym dnia 29 marca 2000 r. w K. i tam ostatnio zamieszkałym nabyły na podstawie ustawy z dobrodziejstwem inwentarza żona O.Ś. oraz wnuczka A.Ś. po ½ części.

Sąd ustalił, że spadkodawca S.Ś. zmarł 29 marca 2000 r. w miejscu zamieszkania w K. W chwili śmierci pozostawał w związku małżeńskim z O.Ś. Był dwukrotnie żonaty. Pierwsza żona B.Ś. zmarła 1988 r. Z tego związku pochodzi jedyny syn spadkodawcy, także już nie żyjący K.Ś. Spadkodawca nie miał więcej dzieci, w tym pozamałżeńskich, czy przysposobionych. Syn spadkodawcy K.Ś. zmarł 15 czerwca 1989. Jego spadkobiercami są żona G.Ś. i córka A.Ś.

W dniu 28 listopada 1997 r. spadkodawca sporządził własnoręczny testament, który nie wyczerpuje całości spadku. Spadkodawca oświadczył w nim, że przeznaczając oznaczone przedmioty majątkowe na rzecz swojej żony O.Ś. oraz wnuczki A.Ś. zaznaczając, że ta ostatnia może objąć przeznaczoną jej część spadku wyłącznie po osiągnięciu 21 lat. Na wypadek wcześniejszej śmierci A.Ś. lub też odrzucenia przez nią spadku spadkodawca zastrzegł, że część jej przypadającą zapisuje na rzecz bratanków: R.Ś., P.Ś. oraz A.Ś.

W skład spadku po S.Ś. nie wchodzi gospodarstwo rolne.

Testament spadkodawcy nie wyczerpuje całego spadku. Wartość przedmiotów pominiętych w testamencie jest znaczna i gospodarczo istotna, albowiem spadkodawca nie objął swym rozporządzeniem samochodu osobowego honda, wartościowych ruchomości (mebli, telewizora, kamery), kwoty 30 000 zł, oraz 4000 \$. Wyliczenie gotówki nie było wyczerpujące albowiem zainteresowanym nie znany był stan tych kont.

Sąd Rejonowy wskazał, że w sprawie należało rozstrzygnąć, czy wolą spadkodawcy było powołanie do spadku O.Ś. i A.Ś. w oznaczonych częściach, czy też ustanowienie zapisów na rzecz tych osób. Zauważył, że jeżeli spadkodawca

przeznaczył oznaczonym osobom poszczególne przedmioty majątkowe – ustawa nakazuje je traktować jako spadkobierców powołanych do całego spadku w częściach ułamkowych odpowiadających stosunkowi wartości przeznaczonych im przedmiotów (961 k.c.). Reguła ta jednak ma zastosowanie tylko wówczas, gdy przedmioty majątkowe wymienione w testamencie wyczerpują prawie cały spadek. Tymczasem skoro spadkodawca pominął wiele wartościowych przedmiotów mających istotne gospodarcze znaczenie, to nie rozporządził całym spadkiem w rozumieniu tego przepisu. W rezultacie przyjął, że S.Ś. w testamencie ustanowił zapisy na rzecz O.Ś. i A.Ś., a zapis na rzecz wnuczki, zgodnie z zasadą wyrażoną w art. 975 k.c. uczyniony został z zastrzeżeniem terminu zawieszającego oznaczonego jako ukończenie przez A.Ś. 21-go roku życia.

Podkreślił, że taka wykładnia testamentu odzwierciedla rzeczywistą wolę spadkodawcy, a poza tym zwrócił uwagę, że przy przyjęciu, iż testament z dnia 28 listopada 1997 r. stanowi powołanie do spadku spadkobierców nie zaś ustanowienie zapisów, rozporządzenie na rzecz A.Ś., uczynione z zastrzeżeniem terminu, można by było uznać za nieważne (art. 962 k.c.). Z treści testamentu wynika bowiem, że bez tego zastrzeżenia spadkodawca nie powołałby jej do spadku.

Apelację uczestniczki O.Ś. Sąd Okręgowy oddalił postanowieniem z dnia 22 maja 2003 r., ustalając dodatkowo, że wartość nieruchomości, co do której spadkodawca dokonał rozporządzeń w testamencie, wynosiła na dzień otwarcia spadku 456 000 zł, a w dacie sporządzenia testamentu wartość ta była większa o około 15 %. Pozostały majątek spadkodawcy, tj. samochód osobowy honda, ruchomości pozostawione w domu przy ul. D. 14 miały wartość około 20 000 zł, a w dacie sporządzenia testamentu o około 15 % większą. Ponadto spadkodawca dysponował środkami pieniężnymi, których wartość w chwili otwarcia spadku wyniosła około 46 000 zł.

W oparciu o ustalenia Sądu pierwszej instancji oraz własne ocenił, że testamentem z dnia 28 listopada 1997 r. spadkodawca ustanowił zapisy.

Pełnomocnik uczestniczki O.Ś. w kasacji opartej na podstawie naruszenia prawa materialnego, tj. niewłaściwego zastosowania art. 931 k.c. i nie

zastosowanie art. 961 k.c. oraz na mającym wpływ na wynik sprawy naruszeniu prawa procesowego, a to art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c., wnioś o uchylenie zaskarżonego postanowienie i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Zarzut naruszenia art. 328 § 2 k.p.c. w zw. z art. 391 k.p.c., jeżeli dotyczy nie ustosunkowania się do zarzutów apelacji, jest nieprawdziwy, skoro Sąd Okręgowy odniósł się do zarzutu obrazy art. 961 k.c. Kasacja jest środkiem sformalizowanym i dlatego też odwołanie się do zarzutów apelacji bez ich wyartykułowania w samej skardze kasacyjnej nie czyni zadość nawet formie tego środka odwoławczego.

Należy przypomnieć, że zarzuty kasacyjne powinny być przedstawione tak szczegółowo, aby Sąd Najwyższy bez poszukiwań w pismach procesowych miał w nich omówienie wytkniętej wady.

Z przedstawionego przez Sąd Okręgowy wyliczenia wartości środków pieniężnych, co do których spadkodawca w testamencie nie poczynił rozporządzeń, na kwotę 46 000 zł wynika, że dokonał przeliczenia kwoty 4 000 \$ na 16 000 zł. Wbrew stanowisku skarżącego nie oparcie tego przeliczenia dolarów na złotówki na dokumencie bankowym nie stanowiło istotnego uchybienia mającego wpływ na wynik sprawy. Powołanie bowiem oficjalnego kursu NBP nie mogło wpłynąć w istotny sposób na ogólną wartość majątku nie objętego przedmiotowym testamentem.

Nie zakwestionowanie przez skarżącego ustaleń faktycznych skutkowało tym, że Sąd Najwyższy był związany nie tylko ich uzupełnieniem dokonany przez Sąd drugiej instancji, ale także recypowaną podstawą faktyczną Sądu Rejonowego, a w tym stwierdzeniem, że spadkodawca w chwili sporządzania testamentu dysponował wyższymi środkami pieniężnymi (7100 \$). Ustalona podstawa faktyczna pozwalała dojść do wniosku, że zaskarżone postanowienie pomimo nie do końca trafnego uzasadnienia odpowiada prawu.

Po pierwsze bowiem Sąd pierwszej instancji dokonywał wykładni przedmiotowego testamentu na podstawie art. 948 k.c., a Sąd drugiej instancji wykładnię tę podzielił. O tym, czy przedmioty majątkowe przeznaczone

w testamencie jednej lub kilku osobom wyczerpują prawie cały spadek decyduje stosunek ich wartości objętych rozporządzeniem spadkodawcy oraz w testamencie pominiętych, z chwili sporządzenia testamentu (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 28 października 1997 r., I CKN 276/97, OSNC 1998, nr 4, poz. 63 i uchwałę Sądu Najwyższego z dnia 16 września 1993 r., III CZP 122/93, OSP 1994, nr 10, poz. 177).

Artykuł 961 k.c. ma charakter normy interpretacyjnej. Jeżeli z treści testamentu ustalonej zgodnie z dyrektywami wynikającymi z art. 948 k.c. wynika, że chodzi o ustanowienie zapisobiercy a nie o powołanie spadkobiercy, przepis ten nie znajduje w ogóle zastosowania. Jak trafnie podniesiono w literaturze ustawodawca, mając na uwadze motywacje działań osób sporządzających akt ostatniej woli przyjął, że przeznaczenie określonej osobie przedmiotów majątkowych wyczerpujących prawie cały spadek jest przejawem woli uczynienia tej osoby swoim następcą prawnym pod tytułem ogólnym, a więc spadkobiercą. O tym, czy przedmioty przeznaczone w testamencie oznaczonej osobie wyczerpują prawie cały spadek decyduje rzeczywiście porównanie ich wartości z wartością przedmiotów pominiętych. Jeżeli przedmioty majątkowe pominięte mają wartość znaczniejszą w relacji do rzeczy i praw objętych testamentem, to wówczas stosowanie art. 961 k.c. jest wyłączone. Decyduje tu zobiektywizowana wartość gospodarcza. Nie chodzi więc tu o znikomą wartość tych przedmiotów jak wskazał to Sąd Okręgowy, lecz o wartość mającą gospodarcze znaczenie.

Pominięcie jednak w testamencie tak istotnych składników majątkowych, jak samochód osobowy, wyposażenie domu, a przede wszystkim znacznych środków pieniężnych pozwala ocenić, że wartość pominiętych w rozporządzeniu w ostatniej woli spadkodawcy aktywów majątkowych była znaczna w relacji do majątku objętego testamentem i miała gospodarcze znaczenie.

W tym stanie rzeczy brak było podstaw do zastosowania art. 961 k.c. lecz należało zastosować do dziedziczenia po spadkodawcy art. 931 k.c.

Z tych względów kasacja uległa oddaleniu (art. 393¹² k.p.c.).

